

Nr 33

Utlåtande i anledning av motion om förbättring av de värnpliktigas ekonomiska och sociala förmåner.

Andra lagutskottet har behandlat en till lagutskott hänvisad motion, II:607, av herr *Jansson m. fl.*, i vilken hemställts, ”att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om sådan ändring av de värnpliktigas ekonomiska och sociala förmåner att familjepenningen höjes till 15: — för hustru och 10: — till annan familjemedlem, exempelvis barn, samt att bostadsbidraget fastställas att i princip täcka hela hyresbeloppet för den inkallades familj därest den inkallade före militärtjänstgöringen var huvudsaklig familjeförsörjare.”

Beträffande de skäl som anförts till stöd för motionsyrkandet får utskottet, i den mån redogörelse därför inte lämnas i det följande, hänvisa till motionen II:564.

Gällande bestämmelser

Gällande bestämmelser om familjebidrag finns i familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99, omtryckt 1960:152) och i familjebidragskungörelsen den 29 mars 1946 (nr 101, omtryckt 1960:153). Familjebidrag utgår under tjänstgöring vid krigsmakten och civilförsvaret samt under vapenfri tjänst. Bidragsformerna är familjepenning, bostadsbidrag, näringsbidrag, sjukbidrag och begravningsbidrag. Bidragen utgår i princip efter behovsprövning. De är med undantag för näringsbidragen undantagna från beskattning.

Familjepenning utgår för i första hand hustru och barn men kan också utgå för föräldrar och husföreståndarinna samt undantagsvis för annan anhörig. I familjebidragsförordningen bestäms familjepennings maximibelopp för olika kategorier av familjemedlemmar. Maximibeloppen har höjts vid olika tillfällen i ungefärlig proportion till stegringen av livsmedelskostnaderna. Genom beslut av 1960 års riksdag (prop. 1960:33, L²U 7, rskr 137) utgick fr. o. m. den 1 juli 1960 familjepenning för hustru och frånskild hustru samt i vissa fall för familjemedlem som förestod hemmet med högst 7:20 kr. för dag och för annan familjemedlem över resp. under 16 år med högst 4:30 kr. resp. 2:90 kr. för dag. Med hänvisning till den fortlöpande stegringen av livsmedelskostnaderna och höjningen av levnadsstandarden beslöts vid 1963 års riksdag en uppräknings av de år 1960 fastställda beloppen med i genomsnitt ca 25 %. (Prop. 1963:70 L²U 33, rskr 142). Härigenom utgjorde familjepennings maximibelopp för de förut angivna kategorierna av familjemedlemmar fr. o. m. den 1 juli 1963 resp. 9 kr., 4:70 kr. och 4:15 kr. för dag. Vid 1967 års riksdag (prop. 1967:108, L²U 42, rskr 200) beslöts en ny uppräknings av maximibeloppen, nu med i genomsnitt 30 %. Fr. o. m. den 1 juli 1967 har därför familjepennings maximibelopp ut-

gjort 12 kr. per dag för hustru och därmed jämställda samt 6 kr. per dag för övriga familjemedlemmar.

Bostadsbidrag utgår i första hand för bestridande av kostnader för familjebostad. Sammanbor den värnpliktige med familjemedlem utgår bostadsbidrag för bestridande av de faktiska kostnaderna för den värnpliktiges och familjemedlemmens bostad. I fråga om ensamstående värnpliktig får bostadsbidrag beviljas endast i den mån den värnpliktige eljest skulle nödgas avstå från bostad och avståendet skulle för honom medföra betydande ekonomisk olägenhet eller han vid uttryckningen inte skulle ha tillgång till lämplig bostad samt avsaknaden härav skulle medföra avsevärda svårigheter. Sådant bostadsbidrag får dock inte utgå till värnpliktig, som fullgör första tjänstgöringen, utan tillsynsmyndighetens medgivande.

Vid bestämmande av familjepenning och bostadsbidrag för hustru, med vilken den tjänstgöringsskyldige sammanbor, samt för hans barn och adoptivbarn under 16 år, som står under hans vårdnad, skall s.k. *normerad behovsprövning* tillämpas. Bestämmelser härom finns i 14 § familjebidragskungörelsen och innefattar regler om i vad mån inkomster i familjen skall inverka på familjebidragsbeloppen. Bestämmelserna innebär i huvudsak följande. Den inkomst från civil anställning som den tjänstgöringsskyldige får behålla under tjänstgöringen skall dras av från familjebidraget i den mån den överstiger en fjärdedel av den normala inkomsten. Har hustrun arbetsinkomst är en fjärdedel av inkomsten, dock minst 500 kr. per månad, avdragsfritt belopp, medan överskjutande del med hälften dras av från familjebidraget. Har den tjänstgöringsskyldige eller familjemedlem, för vilken bidrag kan utgå, inkomst av kapital, skall hänsyn inte tas till sådan inkomst annat än i den mån inkomsten överstiger 300 kr. för månad; överskjutande del dras av med hela sitt belopp. Minderårigt barns inkomst liksom vissa andra inkomster kan även påverka familjebidragets storlek enligt anvisningar som försvarets civilförvaltning utfärdar. — Vid bestämmande av familjepenning och bostadsbidrag i övriga fall skall s.k. *fri behovsprövning* tillämpas. Vid denna prövning kan reglerna för den normerade behovsprövningen tjäna till ledning. Familjemedlemmarnas inkomster skall dock inte inverka enligt samma matematiska regler utan mer efter vad som med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet får anses skäligt. Den fria behovsprövningen får enligt anvisningar som utgivits av försvarets civilförvaltning inte leda till ett bättre bidragsresultat än om normerad behovsprövning tillämpats.

Motionen

Motionärerna hävdar att familjepenningen mot bakgrund av de ständigt stegrade levnadskostnaderna är orimligt låg. Motionärerna anser att familjepenningen bör höjas till 15 kronor per dag för hustru och till 10 kronor per dag för annan familjemedlem. Vidare kritiserar motionärerna de nuvarande bestämmelserna om s. k. normerad behovsprövning. Enligt motionärerna bör t. ex. behovet av familjepenning för barn inte bedömas med ledning av huruvida hustrun har förvärvsarbete eller ej. Härvidlag anföres att barnkostnaderna är desamma om fadern är i civil tjänst eller i militär

tjänst samt att extra kostnader för barntillsyn ofta tillkommer om hustrun förvärvsarbetar medan maken är inkallad.

Beträffande bostadsbidraget hävdas att bestämmelsen om att den fria behovsprövningen inte får leda till bättre bidragsresultat än om normerad behovsprövning tillämpats ”pressar den bidragsbeviljande instansen att söka åstadkomma lägsta möjliga bidrag”. Bostadsbidraget bör enligt motionärerna täcka hela hyresbeloppet för den inkallades familj.

Tidigare riksdagsbehandling

Riksdagen hade år 1963 att ta ställning till *motionsyrkande* om omprövning av reglerna om normerad behovsprövning. I motionerna anfördes bl. a. att hänsyn inte togs till att hustruns arbete ofta föranleder utgifter för barntillsyn och liknande. I sitt av riksdagen godkända *utlåtande 1963:32* avstyrkte *andra lagutskottet* motionerna med motivering att vad som anförts i motionerna inte utgjorde tillräckliga skäl för en översyn av ifrågavarande regler i de avseenden som påtalats.

Under år 1965 behandlades *motioner* rörande de värnpliktigas ekonomiska och sociala villkor, vari bl. a. framfördes önskemål om höjd familjepenning och ändrade grunder för bostadsbidragets fastställande. I *utlåtande 1965:66* fann *andra lagutskottet*, under uttalande att utskottet ansåg det angeläget att frågan om en förbättring av de värnpliktigas ekonomiska och sociala förmåner skyndsamt prövades, att motionerna i fråga syntes kunna överlämnas till försvarsutredningen. Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan att i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anfört.

Utredningar och förslag

1960 års värnpliktsutredning, i vars uppdrag ingick bl. a. att föreslå de förändringar i systemet för de värnpliktigas förmåner som påkallades av framlagda förslag rörande värnpliktsutbildningen, avgav år 1965 betänkandet SOU 1965:68. I vad angår familjebidrag föreslog utredningen ökade förmåner, främst genom förhöjning av familjepennings dåvarande maximibelopp med 20 %.

Sedan värnpliktsutredningens förslag framlagts har förbättring i familjebidragsförmånerna skett år 1967 enligt vad som angivits ovan under avsnittet ”gällande bestämmelser”.

1965 års försvarsutredning, som haft till uppdrag att verkställa utredning rörande krigsmaktens och civilförsvarets fortsatta utveckling, avlämnade innevarande år betänkandet ”Säkerhetspolitik och försvarsutgifter” (SOU 1968:10) innefattande bl. a. förslag om försvarsutgifterna för budgetåren 1968/1969—1971/1972. I betänkandet anföres bl. a. följande.

Försvarsutredningen anser — i likhet med 1962 års försvarskommitté — det naturligt att de värnpliktigas förmåner från tid till annan omprövas med hänsyn till prisutvecklingen liksom att vid en sådan omprövning också den allmänna standardsteg-

ringen beaktas. Vid en omprövning bör man av flera orsaker i första hand tillse att de värnpliktigas anhöriga blir tillgodosedda. Man får inte heller bortse från att värnpliktsförmånernas storlek har betydelse för den värnpliktiges allmänna inställning till försvaret. Slutligen bör också beaktas att om den värnpliktige har bekymmer för de anhörigas försörjning detta kan inverka menligt på hans förmåga att fullgöra sina uppgifter i tjänsten.

Betydande förbättringar av vissa av värnpliktsförmånerna, nämligen penningbidrag, premier, utryckningsbidrag och familjepening, har skett så sent som fr. o. m. den 1 juli 1967. Kostnaden härför beräknas till ca 55 milj. kr. för år vid normal omfattning av repetitionsutbildningen.

Samtidigt som sålunda betydande förmånsförbättringar nyligen ägt rum gäller det förhållandet — som närmare framgår av kapitel 8 — att det tillgängliga ekonomiska utrymmet för kostnadskrävande åtgärder särskilt de närmaste åren är litet.

Med beaktande av dessa förhållanden har försvarsutredningen övervägt olika åtgärder för ytterligare förbättring av de värnpliktigas förmåner. Utredningen har härvid funnit det önskvärt med vissa sådana åtgärder och har därför — som framgår av kapitel 8 — för den kommande fyraårsperioden inom föreslagna ramar upptagit medel som kan ianspråkta t. ex. för förmånsförbättringar. Några sådana medel har dock inte räknats med för budgetåret 1968/69. Utredningen föreslår att bl. a. mot denna bakgrund förmånsfrågorna prövas successivt under den förestående fyraårsperioden, allteftersom det blir anledning att definitivt ta ställning till olika åtgärder.

Utredningen föreslår, oberoende av det sagda, att redan fr. o. m. den 1 juli 1968 vidtas viss mindre ändring av reglerna för reseersättning vid inställelse till mobiliseringsövning.

I *proposition 1968:110* angående vissa anslagsfrågor m. m. rörande det militära försvaret och civilförsvaret godtar *föredragande departementschefen* försvarsutredningens beräkning av anslagsbehovet för eventuell ytterligare förbättring av värnpliktsförmånerna under perioden i fråga (s. 73).

Utskottet

Familjebidrag enligt 1946 års familjebidragsförordning kan utgå under värnpliktstjänstgöring i syfte att trygga försörjningen för den värnpliktiges familj. Familjebidrag utgår bl. a. i form av familjepening och bostadsbidrag. Bidragen är i princip behovsprövade.

I familjebidragsförordningen bestäms familjepeningens maximibelopp för olika kategorier av familjemedlemmar. Maximibeloppet, som senast höjts genom beslut av 1967 års riksdag, utgör för hustru och därmed jämställd person 12 kr. per dag samt för annan familjemedlem 6 kr. per dag. Bostadsbidrag utgår främst till värnpliktig som sammanbor med familj för bestridande av de faktiska kostnaderna för familjebostad. Bostadsbidraget är maximerat till belopp som motsvarar den inkallades kostnader för förhyrd bostad eller bostad i egen fastighet — dock högst med vad som kan anses utgöra bostadens hyresvärde — samt i förekommande fall kostnader för uppvärmning av bostad.

Familjepening och bostadsbidrag reduceras efter behovsprövning med hänsyn till de civila inkomster som den värnpliktige och hans familj uppbär under värnpliktstjänstgöringen. Beträffande bidrag till hustru, med vilken värnpliktig sammanlever,

och minderåriga barn under hans vårdnad tillämpas s. k. normerad behovsprövning, vilket innebär att tillämpande myndighet har att följa särskilda detaljerade regler vid prövningen. I fråga om förmåner till andra familjemedlemmar än de nyssnämnda är behovsprövningen fri. I anvisningar till familjebidragsförfattningarna har föreskrivits att den fria behovsprövningen inte får leda till bättre bidragsresultat än om normerad behovsprövning hade tillämpats.

Motionärerna begär sådana ändringar i gällande regler om familjebidrag, att dels familjepeningen höjes till 15 kr. per dag för hustru och 10 kr. per dag för annan familjemedlem, dels bostadsbidraget i princip kommer att täcka hela hyresbeloppet för familjebostad. Motionärerna kritiserar därjämte bestämmelserna om normerad behovsprövning och regeln att den fria behovsprövningen inte får leda till bättre resultat än om normerad behovsprövning tillämpats.

Utskottet vill till en början framhålla, att avsikten med familjebidraget inte är att kompensera för det inkomstbortfall som den värnpliktige i regel får vidkännas i samband med militärtjänstgöring. Målsättningen är i stället att garantera skäligt uppehälle åt anhörig, som för sin försörjning är beroende av den värnpliktige. Denna begränsning i målsättningen har föranlett reglerna om maximibidrag och behovsprövning i familjebidragsförfattningarna. Utformningen av dessa bestämmelser överensstämmer enligt utskottets uppfattning i allt väsentligt med de syften reglerna är avsedda att tjäna. Utskottet vill emellertid betona vikten av att bestämmelserna förlöpande blir föremål för översyn under beaktande av främst förändringar i levnadskostnaderna.

Familjepeningens maximibelopp har vid olika tillfällen höjts under återopande av livsmedelskostnadernas stegring och den förbättrade levnadsstandarden. Den senaste höjningen, som innebar en uppräknig av de år 1963 bestämda maximibeloppen med cirka 30 procent, skedde genom beslut av fjolårets riksdag och trädde i kraft den 1 juli 1967. Med hänsyn till att familjepenningsförmånen sålunda nyligen förbättrats och då det tillgängliga ekonomiska utrymmet för ytterligare kostnadskrävande förbättringar för närvarande torde vara litet finner utskottet ej skäl biträda yrkandet om att maximibeloppen nu skall höjas.

Utskottet kan inte heller biträda motionärernas yrkande rörande bostadsbidraget. En generell regel av innehåll att bostadsbidraget alltid skall täcka hela hyresbeloppet för den inkallades familjebostad är inte förenlig med principerna i familjebidragssystemet.

Med hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motion, II:607, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 18 april 1968

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendens behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herr Strand (s), fru Carlqvist (s), herrar Lars Larsson (s), Hübinette (h), fru Hamrin-Thorell (fp), herr Edström (fp) och fru Nilsson (cp);

från a n d r a kammaren: herr Gustavsson i Alvesta (cp), fröken Wetterström (h), herr Bengtsson i Varberg (s)*, herrar Johansson i Södertälje (s), Wiklund i Stockholm (fp), Fredriksson (s)*, fru Svensson (s) och herr Jönsson i Ingemarsgården (fp)*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.